

Sisäministeriölle

19.5.2022

Suomen Punaisen Ristin lausunto luonnoksesta hallituksen esitykseksi arpajaislain ja eräiden siihen liittyvien lakien muuttamisesta

Suomen Punainen Risti kiittää mahdollisuudesta antaa lausunto arpajaislain muuttamisesta.

Suomen Punainen Risti on viranomaisia tukeva julkisoikeudellinen yhdistys, jonka oikeudellisesta erityisasemasta on Suomessa säädetty lailla (238/2000) sekä sen nojalla annetulla tasavallan presidentin asetuksella (827/2017). Suomen Punaisen Ristin kotimaan toiminnasta STEA:n avustusten osuus on viime vuodet ollut keskimäärin 53 %. Määrällisesti suurimmat avustukset vuonna 2021 myönnettiin Nuorten turvatalotoiminnalle sekä Vapaaehtoiselle pelastuspalvelulle. Vuodelle 2022 myönnettyissä avustuksissa suurimpien tuettavien kokonaisuuksien joukossa on myös ruoka-aputoiminta ja sen kehittäminen.

Suomen Punainen Risti pitää esityksen lähtökohtia tärkeinä ja myönteisinä. Kansalaisjärjestöjen autonomian kunnioittaminen ja byrokratian keventäminen, pitkäjänteisyyden ja ennakoitavuuden turvaaminen, järjestöjen yhdenvertainen kohtelu sekä avoimuus ja läpinäkyvyys ovat keskeisiä periaatteita uudistuksen toteuttamisessa. Rahapelaamisen tuottojen irrottaminen yleishyödyllisten toimijoiden rahoituksesta myös näyttää esiteltyjen tutkimusten perusteella edistävän rahapelaamisen vähentämistä ja haittojen tehokkaampaa ehkäisyä, mikä osaltaan puoltaa uudistusta.

Suomen Punainen Risti haluaa kuitenkin kiinnittää huomiota esityksen vaikutuksiin erityisesti sosiaali- ja terveysalan toimijoiden autonomisuudelle sekä työn ennakoitavuudelle ja sitä kautta avunsaajille. Kuten esityksessäkin on huomioitu, terveyden ja sosiaalisen hyvinvoinnin edistämiseen myönnettävien valtionavustusten merkitys on monille toimijoille hyvin keskeinen toiminnan jatkuvuuden ja laajuuden kannalta. Rahoituksella on turvattu monen järjestön mahdollisuudet pitkäkestoiseen ja vaikuttavaan toimintaan.

Esityksessä huomioidaan aivan oikein, että terveyttä ja hyvinvointia edistävän työn rahoitus olisi tulevaisuudessa riippuvainen tulevien hallitusten päätöksistä ja ”hallituksen mahdolliset kehyspäättösmuutokset valtionavustustoiminnan rahoitustasoon tai käyttötarkoituksiin *vähentäisivät avustustensaajien toiminnan ja talouden ennakoivuutta*”. Toisaalta esityksen samassa luvussa on todettu, että ”lähtökohtaisesti yhteiskunnalliset vaikutukset sosiaali- ja terveysalan yhdistysten ja säätiöiden toimintaan on arvioitu uudistuksessa siten, että *ne parantavat toimijoiden toimintaedellytyksiä rahoituksen aikaisempaa paremman ennustettavuuden ja vakauden myötä*”.

Näiden kahden, sellaisenaan ristiriitaisen toteamuksen tarkoituksena lienee kuvata, että sosiaali- ja terveysalan toimijoiden rahoituspohja kokonaisuudessaan on uudistuksen myötä entistä ennakoitavampaa, mutta avustuksensaajan näkökulmasta avustuksen saaminen ei ole. **Vaikka kokonaisrahoituksen ennakoitavuus siten paranisi, koska se ei ole riippuvainen rahapelituotoista, vaikutukset yksittäisille toimijoille voivat olla hyvinkin merkittäviä.** Kun työ on pitkäjänteistä, rahoituksen äkillinen loppuminen tarkoittaa usein sitä, että myös menneiden vuosien työ ja siihen käytettyjen resurssien vaikuttavuus vähenee. Tällöin merkitystä ei ole sillä, että koko sektorin rahoitus on tasaisempaa, ellei rahoitusta saada yksittäisten toimijoiden välillä koordinoitua niin, että kokonaisuus säilyy suunnitelmallisena. Tämä on käytännössä vaikeaa. Hallituskausittain muuttuvat prioriteetit ja painotukset johtavat siis helposti kaikkien resurssien hukkaan heittämiseen.

Suomen Punainen Risti muistuttaa lisäksi, että kansalaisjärjestöjen vahvuus on niiden **autonomisuudessa ja päätöksenteon kunnioittamisessa.** Avustuksia pitää pystyä hakemaan myös muihin tarkoituksiin, kuin hallitusohjelman sisällä oleviin tavoitteisiin tai julkisen hallinnon näkökulmasta tärkeisiin asioihin. Järjestelmän nopeat ja ennustamattomat vaihtelut tai ehdollistaminen poliittisten tavoitteiden saavuttamiselle heikentävät sekä kansalaisjärjestöjen että toiminnan kohderyhmien asemaa.

Järjestöt tekevät usein työtä sellaisten ihmisryhmien parissa, joita julkinen sektori ei kohtaa ja joiden kanssa yksityisellä sektorilla ei ole kannustimia toimia. Kaikkein heikoimmassa asemassa olevat ja erilaiset marginaaliryhmät saavat apua monilta eri ruohonjuuritason järjestöiltä. Monien tällaisten järjestöjen oma varainhankinta on vaikeaa, koska kohderyhmä ei herätä empatiaa suuressa yleisössä. Julkisen sektorin rahoitus järjestöille onkin monesti ollut ainoa tapa saavuttaa esimerkiksi päihdeongelmaisia, seksityöläisiä/prostituoituja tai paperittomia. Tällaisia henkilöitä kohtaavien järjestöjen avustusten siirtyminen valtion talousarvioon johtaa helposti avustuskohdeiden keskinäiseen arvottamiseen ja kilpailuun siitä, kuka "ansaitsee" tulla avustetuksi, etenkin kun käytettävissä olevat resurssit väistämättä pienenevät.

Näiltä osin Suomen Punainen Risti huomioi myös, että **esityksen perusteluissa tai vaikutusten arvioinnissa ei käytännössä lainkaan huomioida niitä tahoja, jotka lopulta myönnetystä avustuksista hyötyvät** eli esimerkiksi Suomen Punaisen Ristin näkökulmasta eri tavoin autetut ihmiset. Vaikutuksia on arvioitu rahapelaamisen haittojen näkökulmasta sekä yhteiskunnallisia vaikutuksia avustusten saajien (toimijoiden) näkökulmasta, mutta ei niiden henkilöiden näkökulmasta, joita varten avustuksilla rahoitettavaa työtä tehdään. Eesityksen vaikutusarviossa on todettu, että esityksellä ei arvioida olevan välittömiä vaikutuksia yhdenvertaisuuteen tai perus- ja ihmisoikeuksien toteutumiseen. Eesityksen välilliset vaikutukset saattavat kuitenkin olla pitkällä tähtäimellä varsin huomattavat erityisesti edellä mainituille marginaaliryhmille, joiden tukemiseen poliittinen tahto ei välttämättä riitä.

Jatkossa eduskunnan ja hallituksen poliittinen näkemys tulee siis ohjaamaan myös järjestöjen tekemän toiminnan suuntaa. Tähän kehitykseen vastaamiseksi alkuperäisen hankeryhmän ja parlamentaarisen seurantaryhmän yhteisymmärrysmuistiossa on ehdotettu parlamentaarisen neuvottelukunnan perustamista yleishyödyllisille yhteisöille myönnettävän rahoituksen ja toiminnan kehittämisen seurantaan varten. Parlamentaarinen neuvottelukunta voisi kuulla ja

antaa lausuntoja yleishyödyllisten yhteisöjen toimintaedellytysten ja julkisen sektorin niille osoittamien resurssien kehittämisestä.

Päätöstä mainitun neuvottelukunnan perustamisesta ei kuitenkaan ole toistaiseksi tehty, eikä sillä toteutuessaankaan luonnollisesti olisi suoraa vaikutusvaltaa ohi eduskunnan budjettivallan.

Suomen Punainen Risti katsoo siten, että mainitun kaltainen kaikki puolueet käsittävä neuvottelukunta ei ole riittävä ratkaisu rahoituksen ennakoitavuuden ja toimijoiden autonomisuuden takaamiseksi, vaan se edellyttäisi laajempaa edustuksellisuutta.

Parhaillaan lausuttavana olevassa luonnoksessa laiksi sosiaali- ja terveysalan yhdistysten ja säätiöiden rahoituksesta on tuotu esiin, että rahapeliuudistuksen vaihtoehtoisia etenemismalleja pohtinut työryhmä on myös ehdottanut, että laajempi yhteiseen avustuskeskuspohtintaan liittyvä selvitys olisi tarkoituksenmukainen toteuttaa. Jatkovalmistelussa olisi näin tarkoitus selvittää yhteisen avustuskeskuksen perustamisen hyödyt, haitat ja toimintaedellytykset.

Keskustelut sekä parlamentaarisen neuvottelukunnan että avustuskeskuksen osalta ovat kesken. Toistaiseksi lainsäädännössä esitetään jatkettavaksi STEA:n asemaa erillisviranomaisena, kuitenkin niin, että jatkossa sen tehtävänä on ainoastaan antaa sosiaali- ja terveysministeriölle lausuntoja hyvinvoinnin ja terveyden edistämiseen kohdistuvan avustustoiminnan linjauksista ja strategisista suuntaviivoista sekä kehittää ja arvioida avustuspolitiikkaa ja järjestötoimintaa. Neuvottelukunnan ja jaoston lausunnot eivät sido sosiaali- ja terveysministeriötä eikä sillä siis ole käytännössä mahdollisuutta vaikuttaa päätöksentekoon.

Suomen Punainen Risti pitäisi tarkoituksenmukaisena sellaisen valtionavustuksia jakavien ministeriöiden yhteisen toimielimen tai avustuskeskuksen olemassaoloa, joka voisi itsenäisesti päättää, valtion talousarviossa myönnettyjen kokonaisresurssien pohjalta, avustusten myöntämisestä. Samalla se voisi laajemmin seurata rahoitusraamia sekä tukea myös pienten toimijoiden toimintaedellytyksiä. Tämä mahdollistaisi autonomisen kansalaisjärjestötoiminnan säilymisen, eikä järjestöjen toteuttama toiminta joutuisi ehdolliseksi poliittisten tavoitteiden saavuttamiselle.

Kristiina Kumpula
pääsihteeri